

Joanna Kurpiewska, Jolanta Liwkowicz

ŚRODKI OCHRONY SKÓRY (kremy, żele barierowe)

WYMAGANIA, DOBÓR, STOSOWANIE

Warszawa 2010

Opracowano i wydano w ramach I etapu programu wieloletniego pn. „Poprawa bezpieczeństwa i warunków pracy”, dofinansowywanego w latach 2008-2010 w zakresie zadań służb państwowych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Główny Koordynator: Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy

Autorzy

mgr inż. Joanna Kurpiewska, dr inż. Jolanta Liwkowicz –
Zakład Zagrożeń Chemicznych i Pyłowych CIOP-PIB

Projekt okładki

Jolanta Maj

© Copyright by Centralny Instytut Ochrony Pracy –
Państwowy Instytut Badawczy

Warszawa 2010

ISBN 978-83-7373-094-6

Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy
ul. Czerniakowska 16, 00-701 Warszawa
tel. (48-22) 623 36 98, fax (48-22) 623 36 93, 623 36 95, www.ciop.pl

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Cel i zakres stosowania środków ochrony skóry	6
2. Definicje	7
3. Charakterystyka środków ochrony skóry	8
4. Identyfikacja zagrożeń	9
5. Ocena ryzyka zawodowego	11
6. Środki zapobiegawcze	13
7. Dobór i zakup środków ochrony skóry	14
7.1. Wymagania	15
7.2. Wybór	16
7.3. Oznakowanie	17
7.4. Zakup	18
8. Korzystanie ze środków ochrony skóry	18
8.1. Program ochrony skóry	18
8.2. Aplikacja środków ochrony skóry	19
8.3. Instrukcja stanowiskowa	20
9. Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zmian skórnych	20
9.1. Rozpoznawanie choroby skóry	20
9.2. Stwierdzenie choroby zawodowej	21
10. Uwagi końcowe	21
11. Regulacje prawne	22
Załącznik: Informacje szczegółowe dotyczące środka ochrony skóry	24

Wprowadzenie

Najskuteczniejszym zabezpieczeniem skóry rąk przed kontaktem z substancjami szkodliwymi są rękawice ochronne, jednak na niektórych stanowiskach pracy używanie rękawic jest zabronione, gdyż elementy wirujące (np. tokarki lub frezarki) mogą pochwycić rękawicę i zmiażdżyć dłoń. Noszenie szczelnych rękawic jest niewygodne, a w dłuższym czasie – szkodliwe. Zwykle rękawic nie używa się podczas wykonywania czynności precyzyjnych, takich jak modelarstwo, prace konserwatorskie czy naprawa silników. W takich przypadkach pracownicy powinni zabezpieczać dłonie **środkami ochrony skóry**, do których zalicza się kremy, żele i maści ochronne (barierowe).

Nie wolno stosować preparatów pielęgnacyjnych jako środków ochrony skóry.

Należy podkreślić, że nie ma uniwersalnych środków ochrony skóry, które zabezpieczyłyby jednocześnie przed wszystkimi czynnikami drażniącymi i szkodliwymi. Konkretny preparat chroni albo przed wodą i wodnymi roztworami substancji szkodliwych (hydrofobowy), albo przed substancjami organicznymi (hydrofilowy), albo przed promieniowaniem UV.

Preparaty barierowe uniemożliwiają lub zmniejszają przenikanie i absorpcję niebezpiecznych substancji przez skórę poprzez wytworzenie na niej cienkiej warstwy, chroniącej ją przed czynnikami szkodliwymi. Stosowanie skutecznych środków ochrony skóry jest niezbędne dla profilaktyki chorób zawodowych.

Przedstawione w niniejszych *Wytycznych* informacje dotyczą wymagań, jakie środki ochrony skóry powinny spełniać, kryteriów ich wyboru (z uwzględnieniem substancji szkodliwych występujących na stanowisku pracy) oraz praktycznego stosowania w warunkach pracy. Tak więc mogą stanowić istotną pomoc zarówno dla producentów tego rodzaju środków ochronnych, jak i pracodawców i bezpośrednich użytkowników.

1. Cel i zakres stosowania środków ochrony skóry

Przedstawione zalecenia dotyczące ochrony skóry mają zastosowanie podczas wyboru i korzystania z preparatów ochronnych oraz określania ich przydatności. Stanowią podstawę do formułowania konkretnych informacji i wskazówek dla użytkowników i producentów środków ochrony skóry. Powinny ułatwiać dostęp do niezbędnych informacji o minimalnych wymaganiach odnośnie do poszczególnych środków ochrony skóry, przeznaczonych do stosowania w miejscu pracy.

Należy pamiętać, że:

- w sytuacji narażenia przede wszystkim powinny być zastosowane zaradcze środki techniczne i organizacyjne; jeżeli działania te okażą się niewystarczające, stosuje się indywidualne wyposażenie ochronne, a w szczególnych przypadkach – środki ochrony skóry,
- środki ochrony skóry nie dają ochrony porównywalnej z rękawicami ochronnymi; gdy skóra jest wystawiona na działanie toksycznych substancji.

Stosowanie środków ochrony skóry jest korzystne, chociaż nie stanowią one pełnej ochrony tak jak rękawice – nie chronią przed urazami mechanicznymi, gorącem, zimnem itp. Jednakże, prawidłowo stosowane, mogą:

- ograniczać ryzyko przenikania przez skórę wielkocząsteczkowych związków chemicznych, np. żywic,
- zmniejszać odłuszczenie naskórka (np. spowodowane oddziaływaniem rozpuszczalników lub detergentów),
- zmniejszać ścieranie naskórka przy powtarzającym się kontakcie mechanicznym,
- zapewniać odpowiedni poziom nawilżenia naskórka,
- ułatwiać oczyszczanie skóry po pracy,
- być aplikowane na różne części ciała: ręce, nadgarstki, przedramiona, twarz (za wyjątkiem błon śluzowych i uszkodzonej skóry).

Należy pamiętać i brać pod uwagę, że istnieją pewne ograniczenia i niedogodności w stosowaniu środków ochrony skóry, a mianowicie:

- skóra rąk może nie zostać całkowicie pokryta (np. przestrzenie między palcami czy pod paznokciami),
- nie chronią skóry rąk przed toksycznymi, żrącymi substancjami, ścierającymi cząstkami, takimi jak metalowe opiłki, proszek szklany, piasek, włókno szklane itp.,
- skóra nie jest zabezpieczona w sposób trwały, jedynie na 2 ÷ 4 godziny, i to pod warunkiem, że w tym czasie nie myje się rąk.

2. Definicje

Ochrona skóry – ochrona części organizmu, jaką jest skóra, przed działaniem czynników szkodliwych podczas wykonywania czynności zawodowych, poprzez nanoszenie na skórę preparatów ochronnych.

Środki ochrony skóry (ŚOS) – wszystkie preparaty pozwalające na zabezpieczenie skóry przed czynnikami szkodliwymi. Wszystkie ŚOS są przeznaczone do nakładania na skórę **przed** przystąpieniem do pracy, a ich skuteczność powinna być udowodniona.

Środki czyszczące skórę – środki do stosowania po pracy w celu usunięcia ze skóry niepożądanych substancji.

Środki pielęgnujące skórę – środki nakładane na czystą skórę po zakończeniu pracy.

Dowód skuteczności środka ochrony skóry – wykazanie ochronnego działania zgodnie z metodą dostosowaną do badania preparatu danego typu (odpowiednią metodą dla danego zastosowania).

3. Charakterystyka środków ochrony skóry

Ze względu na przeznaczenie środki ochrony skóry dzieli się na:

- **hydrofobowe** – chroniące przed działaniem wody i roztworów wodnych soli, mydeł, detergentów, roztworów zasad i kwasów do 5% stężenia, nietoksycznych substancji rozpuszczalnych w wodzie,
- **hydrofilowe** – chroniące przed substancjami nierozpuszczalnymi w wodzie – olejami, smarami, farbami, smołą, utwardzaczami i klejami, bezwodnymi lakierami, rozpuszczalnikami organicznymi i innymi bezwodnymi substancjami organicznymi,
- **chroniące przed promieniowaniem UV** – stosowane tam, gdzie występuje promieniowanie ultrafioletowe z zakresu UV-A i UV-B.

Kremy hydrofobowe – nierozpuszczalne w wodzie – nie mogą być stosowane jako ochrona rąk przed działaniem olejów, smarów czy rozpuszczalników, gdyż rozpuszczalniki zmywają warstwę ochronną, a oleje i smary rozpuszczają się w tych kremach; krem staje się wtedy czynnikiem ułatwiającym przenikanie substancji szkodliwych przez skórę ludzką.

Kremy i żele hydrofilowe – rozpuszczalne w wodzie – po naniesieniu na skórę rąk wysychają i tworzą cienką, elastyczną błonę, która jest na ogół dość trwała i nieprzepuszczalna dla substancji organicznych. Po pracy żel wraz z zabrudzeniem łatwo zmywa się wodą.

Preparaty chroniące przed promieniowaniem UV – zawierają tzw. filtry ochronne, czyli substancje pochłaniające lub rozpraszające promieniowanie słoneczne w zakresie UV.

4. Identyfikacja zagrożeń

Rodzaj narażenia skóry nie jest ściśle związany z konkretnymi zawodami lub czynnościami, lecz z czynnikami szkodliwymi, z jakimi styka się dany pracownik. W celu identyfikacji zagrożeń należy określić rodzaj i stopień zagrożenia, który wynika z poszczególnych czynności wykonywanych na konkretnych stanowiskach pracy. Należy uwzględnić zagrożenia chemiczne, fizyczne i/lub biologiczne, a także narażenie z powodu klimatyzacji, gorąca, zimna lub wiatru.

Identyfikacja zagrożeń powinna dotyczyć konkretnych czynników wynikających z rzeczywistego narażenia podczas przebiegu pracy i w środowisku pracy.

Na stanowisku pracy powinna znajdować się instrukcja stanowiskowa. Należy zwracać uwagę na indywidualne czynniki ryzyka, takie jak choroby oraz wrodzona lub nabyta zwiększona wrażliwość skóry.

Poprzez dokształcanie pracowników należy zapobiegać możliwym pomyłkom, takim jak stosowanie niewłaściwego lub nieprawidłowo dobranego produktu ochronnego.

Szczególnie ważna jest identyfikacja zagrożeń i określenie, czy występuje kilka niezależnych czy też nakładających się zagrożeń, stwarzających znacznie zwiększone ryzyko dla zdrowia skóry. Przykładem mogą być następujące zagrożenia:

- **kontakt skóry z substancjami szkodliwymi**, np. olejami, smarami, farbami, roztworami wodnymi kwasów, zasad, soli do 5% stężenia (patrz: karty charakterystyk substancji niebezpiecznych),
- **woda**, prace w „środowisku mokrym”, częste mycie rąk,
- **wilgotność i podwyższona temperatura**, np. spowodowane stosowaniem ochrony indywidualnej (szczelność rękawic ochronnych); nagromadzona w szczelnych rękawicach ochronnych wilgoć, pochodząca z potu wydzielanego przez powierzchnię dłoni, powoduje rozmiękczenie skóry (macerację), a przez to dochodzi do zakłócenia fizjologicznej funkcji ochronnej skóry; z tego powodu noszenie paroszczelnych rękawic ochronnych zalicza się do tzw. prac mokrych i wymaga specjalnej strategii postępowania,

- **środki do dezynfekcji skóry**, wysuszające skórę,
- **roztwory detergentów i innych środków czyszczących**.

Ponadto, kryteriami przydatnymi w identyfikacji zagrożeń dla skóry mogą być:

- **tarcie**, którego podrażniające skórę działanie może być zintensyfikowane przez zastosowanie do mycia rąk pasty zawierającej substancje ścierające (pasta BHP),
- **intensywność, częstotliwość i czas trwania narażenia**,
- **klimatyczne czynniki obciążające** (zimno, ciepło, ruch powietrza, niska i wysoka wilgotność),
- **stosowanie środków ochrony skóry w warunkach wilgotnych pod rękawicami ochronnymi**; gdy środki ochrony skóry stosowane są pod rękawice ochronne (chroniące przed czynnikami chemicznymi), należy sprawdzić ich przydatność nie tylko pod względem wpływu na skórę (stopień maceracji naskórka), ale również na stan materiału rękawic ochronnych – obserwować zmiany struktury materiału oraz zmiany właściwości ochronnych rękawic pod działaniem środków ochrony skóry; jeśli preparaty zawierają tłuszcz, to mogą uszkadzać rękawiczki lateksowe; należy przestrzegać zaleceń producenta,
- **promieniowanie UV**; stosując środki ochrony przed promieniowaniem słonecznym, należy pamiętać, aby:
 - nie dopuszczać do dłuższej niż to zaleca producent, ekspozycji na działanie promieniowania w miejscu pracy,
 - nie zaniedbywać stosowania pierwszoplanowych środków ochronnych (ocieniającej osłony, okrywania skóry odzieżą).

Gdy istniejące zagrożenie dla skóry nie może być wyeliminowane za pomocą środków technicznych i organizacyjnych, wówczas osobom narażonym należy udostępnić (zgodnie z załącznikiem 2. do *Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy* [6]) szczegółowe zasady stosowania środków ochrony indywidualnej, indywidualne wyposażenie ochronne, w tym odpowiednie środki ochrony skóry.

Zgodnie z ww. *Rozporządzeniem właściwe stosowanie środków ochrony indywidualnej jest dla przedsiębiorców obligatoryjne*.

5. Ocena ryzyka zawodowego

Po zidentyfikowaniu konkretnych zagrożeń na stanowisku pracy dokonuje się oceny ryzyka zawodowego. Na podstawie oceny ryzyka należy zastosować niezbędne środki zapobiegawcze, których skuteczność musi być poddawana ciągłej weryfikacji oraz dostosowywana do zmieniających się okoliczności.

Zgodnie z art. 226 *Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy* [1], pracodawca ma obowiązek przeprowadzania oceny i dokumentowania ryzyka zawodowego występującego przy określonych pracach i związanego z wykonywaną pracą oraz stosowania niezbędnych środków profilaktycznych zmniejszających to ryzyko. W *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy* [6] określa się ryzyko zawodowe jako prawdopodobieństwo wystąpienia niepożądanych zdarzeń związanych z wykonywaną pracą, powodujących straty, w szczególności wystąpienia u pracowników niekorzystnych skutków zdrowotnych w wyniku zagrożeń zawodowych występujących w środowisku pracy lub sposobu wykonywania pracy.

Międzynarodowy zespół ekspertów – specjalistów z Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO), Izraelskiego Instytutu Bezpieczeństwa i Higieny Pracy (IIOSH) oraz Międzynarodowego Centrum Informacji o Bezpieczeństwie i Higienie Pracy (CIS) – dla 50 różnych zawodów opracował **Międzynarodowe karty charakterystyki zagrożeń zawodowych**. W każdej *Karcie* wymienione są różne czynniki środowiska pracy, na które mogą być narażeni pracownicy podczas wykonywania rutynowej pracy, co ułatwia opracowanie zalecanych działań i wdrożenie odpowiednich środków profilaktycznych (<http://www.ciop.pl/10862.html>), w tym środków ochrony skóry.

Uzyskane wyniki oceny ryzyka zawodowego stanowią podstawę do podejmowania przez pracodawcę odpowiednich działań korygujących,

w których powinien uwzględnić wymagania określone w *Rozporządzeniu* dotyczącym ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy [6].

Ocena ryzyka zawodowego, czyli działanie mające na celu określenie poziomu ryzyka zawodowego i jego dopuszczalności, jest systematycznym badaniem wszystkich aspektów pracy, umożliwiającym ustalenie:

- jakie zagrożenia w środowisku pracy mogą być powodem urazu lub pogorszenia się stanu zdrowia pracownika,
- czy zagrożenia te można wyeliminować, a jeżeli nie, to jakie środki ochronne należy podjąć w celu ograniczenia ryzyka związanego z tymi zagrożeniami.

Polska norma PN-N-18002:2000 *Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Ogólne wytyczne do oceny ryzyka zawodowego* zawiera ogólne wytyczne postępowania podczas przeprowadzania oceny ryzyka zawodowego na stanowiskach pracy oraz ogólne zasady przygotowania oceny ryzyka. Obowiązek oceny ryzyka i jego dokumentowania dotyczy sytuacji, kiedy to ryzyko rzeczywiście występuje – konieczne jest więc sprawdzenie, czy ryzyko zawodowe podczas danej pracy istnieje. Jeśli w zakładzie pracy jest grupa stanowisk, na których wykonywane są takie same zadania w takich samych warunkach, wystarcza dokonanie oceny na jednym z tych stanowisk.

Szczegółowe zalecenia dotyczące ochrony pracowników przed **ryzykiem związanym z narażeniem na działanie czynników chemicznych** zawiera *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 grudnia 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy związanej z występowaniem w miejscu pracy czynników chemicznych* [10].

W przypadku narażenia pracowników na działanie szkodliwych substancji wchłanianych przez skórę, ze względu na brak wartości najwyższych dopuszczalnych stężeń (NDS), nie ma możliwości określenia bezpiecznego stężenia lub czasu kontaktu działania czynnika szkodliwego na skórę. W związku z tym, szacując ryzyko, należy kierować się rodzajem działania substancji w kontakcie ze skórą, gdyż zagrożenie najczęściej związane jest z możliwością kontaktu skóry pracownika z substancją, np. przez polanie lub opryskanie. Szacując ryzyko, należy uwzględnić prawdopodobieństwo wystąpienia kontaktu substancji ze skórą pracownika, czas narażenia oraz wagę następstw. Propozycja uproszczonej metody

oceny ryzyka zawodowego z uwzględnieniem jakościowej oceny narażenia na substancje chemiczne została opublikowana w miesięczniku *Bezpieczeństwo Pracy**.

Istotne dla oceny ryzyka informacje zawiera *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 sierpnia 2009 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o substancjach i preparatach chemicznych* [4]. Dokonując oceny ryzyka, pracodawca powinien w miarę potrzeby uwzględnić konkretne doświadczenia zakładu pracy, uwagi wewnętrznych ekspertów, specjalistów do spraw bezpieczeństwa, lekarzy, służb bhp i ekspertów zewnętrznych.

6. Środki zapobiegawcze

Wybór i stosowanie środków zapobiegawczych wynika z przeprowadzonej oceny ryzyka i stwierdzenia szkodliwego oddziaływania czynnika na skórę. Pracodawca musi zlecić podjęcie odpowiednich i skutecznych działań w celu zmniejszenia narażenia skóry.

Indywidualne środki ochronne mogą zostać zastosowane dopiero wtedy, gdy wszystkie inne metody – substytucja, techniczne i/lub organizacyjne – okazały się nieskuteczne lub niewystarczające.

Do środków zapobiegawczych można w szczególności zaliczyć:

- **przygotowanie i publikację instrukcji obsługi stanowiska pracy,**
- **opracowanie programu ochrony skóry** dla każdego stanowiska pracy,
- **korzystanie ze środków ochrony skóry**, ewentualnie w połączeniu ze stosowaniem rękawic ochronnych itp.; należy pamiętać, żeby zmniejszyć narażenie skóry związane z używaniem szczel-

* Pośniak M.: Ocena ryzyka zawodowego – narażenie na czynniki chemiczne. *Bezpieczeństwo Pracy* 2005, nr 7-8, s. 27-31.

nych rękawic poprzez dłuższe i częstsze przerwy w ich noszeniu, stosowanie do wewnątrz bawełnianych rękawiczek ochronnych absorbujących wilgoć lub stosowanie odpowiednich ŚOS,

- **szkolenia pracowników** zatrudnionych na danym stanowisku pracy, zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy* [5],
- **regularne badania zdrowia pracowników**, zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy* [7].

7. Dobór i zakup środków ochrony skóry

Środki ochrony skóry muszą być dostosowane do konkretnych zagrożeń na danym stanowisku pracy. Ochrona skóry może dotyczyć:

- **zapobiegania wnikaniu w skórę substancji drażniących i szkodliwych** (wodnych roztworów kwasów, zasad i soli do 5% stężenia, substancji organicznych – olejów, smarów itp.),
- **ochrony przed narażeniem na promieniowanie UV,**
- **ułatwienia mycia** (czyszczenia) skóry – pokrycie skóry środkiem ochronnym powoduje zmniejszenie zabrudzenia i ułatwia czyszczenie skóry.

Dobór musi uwzględniać czynniki narażenia i rodzaj zastosowanego środka ochrony skóry.

7.1. Wymagania

W odniesieniu do środków ochrony skóry określono następujące wymagania ogólne:

- **muszą być nieszkodliwe dla skóry ludzkiej**, tzn. nie powinny zakłócać prawidłowych, fizjologicznych funkcji skóry ani stwarzać sprzyjającego środowiska dla rozwoju bakterii i grzybów chorobotwórczych,
- przed wprowadzeniem do stosowania powinny być **przebadane pod kątem działania drażniącego i uczulającego** na skórę,
- **muszą być hipoalergiczne**, co oznacza m.in., że obecność istotnych alergenów musi być zminimalizowana, preferowane powinny być produkty bezzapachowe; ilość zastosowanych środków konserwujących musi być ograniczona do minimum; perfumowanie lub zbyt duży udział konserwantów mogą prowadzić do niepożądanego wzrostu potencjału alergizującego,
- **pH środków ochrony skóry powinno mieścić się w granicach 3,5 ÷ 9,5** oraz być podane w informacji producenta (nie dotyczy to bezwodnych środków ochrony),
- **muszą być bezpieczne mikrobiologicznie**, co wymaga przestrzegania limitu dla łącznie 100 jtk / g (jtk – jednostki tworzące kolonie); czystość mikrobiologiczną kosmetyków bada się w Polsce według wytycznych ujętych w załączniku 1. do *Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie określenia procedur pobierania próbek kosmetyków oraz procedur przeprowadzania badań laboratoryjnych* [9],
- **powinny się łatwo nanosić na skórę, dobrze do niej przylegać i nie utrudniać czynności roboczych**,
- **nie powinny zanieczyszczać ani uszkadzać materiałów** stosowanych w procesie wytwarzania i gotowych wyrobów.

Ponadto środki ochrony skóry muszą spełniać wszystkie wymagania, jakich należy przestrzegać podczas produkcji i wprowadzania do obrotu, zgodnie z *Ustawą z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów* [3], która weszła w życie 31 stycznia 2004 r. i transponuje do prawa polskiego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/95/WE z 3 grudnia 2001 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów, oraz

Ustawą z dnia 30 marca 2001 r. o kosmetykach [2]. W art. 2. pkt 1. Ustawy [2] znajduje się zapis:

*W rozumieniu ustawy kosmetykiem jest każda substancja lub preparat przeznaczone do zewnętrznego kontaktu z ciałem człowieka: skórą, włosami, wargami, paznokciami, zewnętrznymi narządami płciowymi, zębami i błonami śluzowymi jamy ustnej, których wyłącznym lub podstawowym celem jest utrzymanie ich w czystości, pielęgnowanie, **ochrona**, perfumowanie, zmiana wyglądu ciała lub ulepszenie jego zapachu.*

Zgodnie z art. 11 pkt 1.6 cytowanej ustawy, na producenta zostaje nałożony obowiązek *udokumentowania wyników badań działania kosmetyku, jeżeli jest to uzasadnione deklarowanym rodzajem działania kosmetyku.*

Wymagania dotyczące właściwości ochronnych ŚOS

Wszystkie preparaty ochronne obecne na rynku powinny mieć przeprowadzone badania dowodzące ich odporności na przenikanie substancji szkodliwych, przed którymi mają chronić. Kryteria oceny odporności preparatów na działanie substancji szkodliwych, przed którymi mają chronić, zostały podane w opracowanych w CIOP-PIB *Kryteriach oceny zgodności pod względem bezpieczeństwa i ochrony zdrowia.*

Metody badania właściwości ochronnych i użytkowych oraz kryteria oceny środków ochrony skóry zostały opracowane w CIOP-PIB i mogą stanowić podstawę do jednoznacznej klasyfikacji i wyraźnego oznakowania tych preparatów.

7.2. Wybór odpowiedniego produktu

Wybór odpowiednich środków ochrony skóry zależy przede wszystkim od występujących na danym stanowisku pracy czynników zagrażających zdrowiu skóry.

Przesłanki wyboru są następujące:

- **producent proponuje środek ochrony skóry odpowiedni do zamierzonego zastosowania i potwierdza to dowodem skuteczności** (wyniki badań przeprowadzonych odpowiednimi metodami); najlepszym dowodem na skuteczność działania jest przeprowadzenie aplikacji w warunkach rzeczywistego stosowania,

- **producent przeprowadza ocenę stosowania danego środka ochrony skóry w odniesieniu do zagrożeń na stanowisku pracy**; dowód oceny skuteczności produktu powinien być załączony lub dostępny, np. w Internecie na stronie producenta (wg propozycji przedstawionej w załączniku *Informacje szczegółowe dotyczące środka ochrony skóry*), ponieważ produkty pielęgnacyjne nie są substytutem środków ochrony skóry i nie są oceniane pod względem bezpieczeństwa użytkowania w warunkach narażenia,
- **środki ochrony skóry muszą być dostosowane do miejsca wykonywania pracy**; np. środki ochrony skóry zawierające silikon nie nadają się do prac lakierniczych.

7.3. Oznakowanie

Warunkiem właściwego stosowania i niemylenia z produktami pielęgnacyjnymi do skóry (produkty do czyszczenia skóry i pielęgnacji) jest zapewnienie, aby środki ochrony skóry były łatwe do rozpoznania i wyraźnie oznakowane. Proponuje się aby:

- środki ochrony skóry miały na opakowaniu odpowiedni **piktogram** – podobnie jak rękawice ochronne, np.

hydrofobowe – hydrofilowe – promieniochronne –

piktogramy ułatwią dobór preparatu odpowiednio do występującego zagrożenia,

- środki ochrony skóry muszą być oznakowane znakiem **B**, po podaniu ich dobrowolnej certyfikacji.

7.4. Zakup środków ochrony skóry

W zależności od wyników oceny ryzyka pracodawca powinien nabyć i stosować odpowiednie środki ochrony skóry.

Pracodawca może założyć, że środki ochrony skóry są efektywne, gdy spełniają wymagania przedstawione w pkt 7.1 niniejszych Wytycznych.

8. Korzystanie ze środków ochrony skóry

Pomimo że stosowanie indywidualnego wyposażenia ochronnego ma wtórne znaczenie w stosunku do technicznych i organizacyjnych środków zapobiegawczych, to jednak dla każdego stanowiska pracy należy przygotować program ochrony skóry.

8.1. Program ochrony skóry

Prawidłowy program profilaktyki chorób skóry składa się z trzech etapów, z których każdy ma inne zadanie:

- **ochrona skóry** – stosowanie barierowych środków ochrony skóry przed rozpoczęciem pracy,
- **oczyszczanie skóry** – stosowanie mydeł, żeli i innych preparatów myjących (najlepiej bez twardych cząstek, które usuwają wierzchnią warstwę rogową naskórka i redukują jego właściwości osłaniające),
- **pielęgnacja i regeneracja skóry** – kremy stosowane po pracy, po umyciu rąk, ułatwiające regenerację naskórka.

8.2. Aplikacja środków ochrony skóry

Krem ochronny powinien być stosowany na pozbawioną skaleczeń, czystą i suchą skórę. Preparat należy stosować każdorazowo przed przystąpieniem do pracy (po umyciu rąk, po przerwie śniadaniowej itp.).

Niewielką ilość preparatu (wg zaleceń producenta) należy nanieść na umyte i osuszone dłonie. Dokładnie rozprowadzić preparat ochronny na skórze, zwracając szczególną uwagę na wszelkie nierówności, skórę między palcami, wokół i pod paznokciami (tak jak pokazano na rysunku), następnie odczekać kilka minut (wg zaleceń producenta). Zaleca się powtarzanie aplikacji w pracy po każdorazowym umyciu rąk lub co 2-4 godziny.

Do każdego opakowania środka ochrony skóry powinna być dołączona szczegółowa instrukcja użytkowania.

Po zakończeniu pracy, aby usunąć zabrudzenia, należy umyć ręce wodą i środkiem myjącym. Środki pielęgnujące należy stosować po zakończeniu dnia pracy.

8.3. Instrukcja stanowiskowa

Pracodawca powinien przestrzegać uregulowań zawartych w *Rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy* [7].

Na stanowisku pracy powinna znajdować się instrukcja stanowiskowa, zawierająca m.in. informacje o stosowanych środkach ochrony skóry oraz programie ochrony skóry.

Informacje te powinny być wykorzystywane i popularyzowane podczas szkoleń pracowników.

9. Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zmian skórnych

9.1. Rozpoznawanie choroby skóry

Pierwszymi objawami pogarszania się stanu skóry są:

- suchość,
- szorstkość,
- zaczerwienienie,
- świąd.

W razie wystąpienia tych wczesnych oznak należy wyjaśnić, czy przyczyną zmian skóry jest ekspozycja na stanowisku pracy oraz czy rozpoznawane objawy były spowodowane pracą. Z reguły w celu wyjaśnienia korzysta się z konsultacji lekarskiej, np. lekarza zakładowego.

Po stwierdzeniu pierwszych objawów podrażnienia skóry rąk pracowników pracodawca powinien przeprowadzić ponowną ocenę ryzyka na danym stanowisku, aby móc zastosować odpowiednie środki prewencyjne. Trzeba przy tym pamiętać, że substytucja i środki techniczno-organizacyjne zawsze mają pierwszeństwo przed wprowadzeniem indywidualnego wyposażenia ochronnego. Przykładem substytucji jest zastąpienie związku „agresywnego” przez mniej szkodliwy dla skóry.

9.2. Stwierdzenie choroby zawodowej

Postępowanie związane ze stwierdzeniem zaistnienia choroby zawodowej zostało uregulowane przez:

- ▷ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 2009 r. w sprawie chorób zawodowych [11],*
- ▷ *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 1 sierpnia 2002 r. w sprawie sposobu dokumentowania chorób zawodowych i skutków tych chorób [8].*

10. Uwagi końcowe

- Wybór sprzętu ochrony osobistej: **środki ochrony skóry nie zastąpią rękawic ochronnych.** W przypadku narażenia na niebezpieczne substancje, ryzyko oparzenia, odmrożenia, skaleczenia itp., wymagane są rękawice ochronne.

- Określanie środka ochrony skóry jako *rękawica w płynie* może dać użytkownikowi fałszywe poczucie bezpieczeństwa i jest postrzegane jako problematyczne.
- W zaleceniach prewencyjnych należy uwzględnić np. warunki okluzji, panujące pod szczelnymi rękawicami ochronnymi; stanowią one zagrożenie dla skóry (nieujęte w polskich przepisach, ale szczegółowo uwzględniane w Niemczech – TRGS 401 *Zagrożenia skóry*). Noszenie szczelnych rękawic ochronnych należy zaliczyć do tzw. „prac w środowisku mokrym” i wymaga specjalnej strategii postępowania.
- Rękawice i środki ochrony skóry mogą zawierać substancje alergizujące, które mogą powodować lub utrzymywać zmiany skórne.

11. Regulacje prawne

1. *Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy.* (Tekst jednolity:) DzU 1998, nr 21, poz. 94, z późn. zm.
2. *Ustawa z dnia 30 marca 2001 r. o kosmetykach.* DzU 2001, nr 42, poz. 473, z późn. zm.
3. *Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów.* DzU 2003, nr 229, poz. 2275.
4. *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 sierpnia 2009 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o substancjach i preparatach chemicznych.* DzU 2009, nr 152, poz. 1222.

5. *Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy.* DzU 2004, nr 180, poz. 1860, z późn. zm.
6. *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.* (Tekst jednolity:) DzU 2003, nr 169, poz. 1650, z późn. zm.
7. *Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzenia badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy.* DzU 1996, nr 69, poz. 332.
8. *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 1 sierpnia 2002 r. w sprawie sposobu dokumentowania chorób zawodowych i skutków tych chorób.* DzU 2002, nr 132, poz. 1121.
9. *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie określenia procedur pobierania próbek kosmetyków oraz procedur przeprowadzania badań laboratoryjnych.* DzU 2003, nr 9, poz. 107.
10. *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 grudnia 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy związanej z występowaniem w miejscu pracy czynników chemicznych.* DzU 2005, nr 11, poz. 86.
11. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 2009 r. w sprawie chorób zawodowych.* DzU 2009, nr 105, poz. 869.
12. PN-N-18002:2000 *Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Ogólne wytyczne do oceny ryzyka zawodowego.* [Zawiera ogólne wytyczne postępowania przy przeprowadzaniu oceny ryzyka zawodowego na stanowiskach pracy oraz ogólne zasady przygotowania oceny ryzyka.]

Załącznik

Informacje szczegółowe dotyczące środka ochrony skóry **

(dostępne na życzenie użytkownika i/lub
w Internecie na stronie producenta)

Nr	Pytanie/Rodzaj informacji	Odpowiedź/Informacja szczegółowa
1	Rodzaj preparatu i zasada działania	
2	Ochrona przed	
3	Metoda badania skuteczności działania/odporność na działanie	
4	Okres ważności	
5	Możliwość stosowania pod rękawice ochronne	
6	pH (jeśli dotyczy)	
7	Możliwość stosowania na twarz	
8	Wykaz składników, w tym zawartość tłuszczu	
9	Środki zapachowe – rodzaj/ilość	
10	Konserwanty – rodzaj/ilość	
11	Czystość mikrobiologiczna	
13	Dane kontaktowe – adres firmy, telefon, konsultant (kwalifikacje)	

** Według pkt 7.1 *Wytycznych*.